

Pénzügytan, pénzügyi ismeretek

I. ELŐADÁS A PÉNZ KIALAKULÁSA

Süveges Gábor

Tantárgyi követelményrendszer

- Kötelező irodalom:
  - Dr. Fellegi Miklós: Pénzügyi ismeretek, Miskolci Egyetemi Kiadó, Miskolc 2010
  - Vigvári András – Lamanda Gabriella – Galbács Péter: A pénzügyek alapjai. Ervik, 2007.
  - Előadásfóliák
- Tanszéki honlap címe:

<http://www.gtk.uni-miskolc.hu/gtk/ui/uipz/index.html>

Tematika

- A pénz kialakulása
- A modern pénz
- Monetáris politika
- Fiskális politika
- Devizapolitika
- Nemzetközi pénzügyi intézmények
- Vállalati hitelnyújtás
- Befektetési döntések
- Értékpapírok
- Kötvények, váltó
- Részvények, befektetési jegyek

Pénzügytan tárgya

- A pénzügytan a *pénzügyi rendszer* vizsgálatával foglalkozó tudomány amely
  - a rendszer belső összefüggés rendszerével,
  - gazdaság más alrendszeire gyakorolt hatásával,
  - alrendszeinek működésével foglalkozik.

Pénzügytan területei

- Nemzetgazdasági és nemzetközi pénzügyek, határok *relatívák*, ld. EU
- Szektor gazdaságtanok (banktan, biztosítás gazdaságtan, közpénzügyek, stb.)
- Vállalati pénzügyek, Finanszírozás gazdaságtan
- Pénzügyi matematika
- Pénzügyi statisztika

A pénz kialakulása

A pénz - nem közgazdászok a pénzről

- „A pénznek nincs szaga.” (Vespanianus Római császár.)
- „Mert nincs a pénznél emberek között nagyobb Gonosz, miatta városok pusztultak el” (Szhopoklész Antigoné)
- „Jogállamban pénz a fegyver” (József Attila)
- „Csak azok állítják, hogy a pénz nem fontos, akiknek van elég, és nem kell azon tépelődniük, honnan szerezzenek.” (Joyce Carol Oates)

A pénz fogalma

1. A pénz fogalma meghatározható funkcióival.
2. A pénz a leglikvidebb jószág.
3. A mai pénz a bankrendszeren kívüli gazdasági szereplőknek a bankrendszerrel szembeni követelése. Másképpen fogalmazva: a pénz a bankrendszer passzívája.

Görögök

A pénz három funkciója

- számolási egység
- csereeszköz
- tartalékeszköz

Funkcionális megközelítés

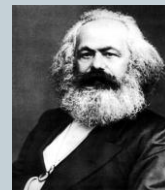
- A pénz:
  - A gazdasági elszámolások eszköze
  - A vagyontartás eszköze
  - Tranzakciós eszköz
  - Világpénzfunkció?

Marx-i megközelítés

Pénz 5 funkciója

- értékmérő
- forgalmi eszköz
- fizetési eszköz
- kincs-képző eszköz
- nemzetközi pénz

Max Weber megközelítése

- Az államot finanszírozni kell
- Az állam adókat szed
- Kényelmes egyfajta áruban szedni az adót – lásd árupénz tulajdonságai
- A fő adófizetési eszköz lesz a pénz.
- (Adó)fizetési funkció – forgalmi eszköz – funkció

Pénzrendszerek

- Pénzrendszer: a pénz anyagát, forgalomba kerülésének és mennyiségének alakulását szabályozó mechanizmusok.

1. Árupénz rendszerek
2. Árupénz és pénzhelyettesítők együtt
3. Hitelpénz rendszerek – belső érték nélküli pénz
4. E-money???

Árupénzrendszer kialakulása

- Közvetlen árucseré nehézségei
  - Cserében való kölcsönös érdekeltség
  - Cseréérték meghatározása
  - Egyenértékű csere szükségessége
  - Időbeli megfelelés

Történelemben használatos árupénzek

- Yap sziget – kőpénzek (klíringház)
- Etiópia – sórúd
- Nyugat-Afrika – rézgyűrű
- Nomád népek – állat, állatbőr
- Kína – kauri kagyló
- Közép-Amerika – wampun-öv

Yap sziget – kőpénzek (klíringház)

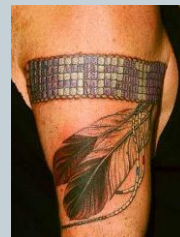
Nyugat-Afrika – rézgyűrű

Kína – kauri kagyló

Közép-Amerika – wampun-öv

Eszményi árupénz tulajdonságai

- Elfogadhatóság
- Homogenitás
- Darabolhatóság
- Tartósság
- Ritkaság
- Felismerhetőség

Nemesfémek

Fémpénzek kialakulása

- Nemesfémek első használata – Mezopotámia, majd Egyiptom (i.e. 4500 – tól)
- Első pénzérme – i.e.7. század (Lydia – Kronosz (Krózus))
- Első bankjegy – Kína i.sz. 11. század

Fémpénzrendszer működése

- Gresham-törvény „A rossz pénz kiszorítja a jó pénzt.”
- Magyarázat:
  - A jó pénz kincsként kicsapódik.
  - A rossz pénzzel fizetnek (mindenki szabadul tőle).
- Következmény – a bimetalizmus monometallizmussá alakul
- Pénzláb: egységnyi nemesféméből hány db érmét vernek
- Paritás: egységnyi nemzeti pénz milyen nagyságú aranyfedezetet képvisel

Pénzhelyettesek

- A pénzhelyettesítők első formája, aranyra szóló jegy
- Bankok (letéti intézmények) bocsátották ki érmeletét ellenében (külkereskedelem, kopás) - klasszikus bankjegy
- Ipari forradalom – tömegtermelés – relatív pénzhány – kereskedelmi váltó – bankári váltó
- Klasszikus papírpénz: az állam adósságlevele – háborúk finanszírozása

Klasszikus papírpénz

- kényszerárfolyamú (elfogadását az állami akarat teszi lehetővé) az állam a bevételeit meghaladó kiadása finanszírozására bocsátja ki, mint adóslevelet
- 3 eset:
  - elegendő arany, cél az arany megkímélése
  - a forgalom zavartalan lebonyolítása megkívánja a többlet papírpénz kibocsátást
  - valós papírpénz kibocsátás – több a papírpénz, mint amit a forgalom megkíván – bizalom csökkenése szélsőséges esetben pénzfunkciók megszűnése

Klasszikus bankjegy 1.

- Pénzhiány a gazdálkodó szervezeteknél – váltó – szélesebb a forgalomképessége, ha bankok bocsátják ki
- termelő tovább folytathatja tevékenységét, a vevő megkapta az árut
- adósságlevélbe vetett bizalom

Klasszikus bankjegy 2. – a modern bankok kialakulása

- Aranyművesek széjfében őriztették az aranyat – saját váltó – váltó forgatás – fix címletek – többlet arany mennyiség kihitelezése – elhelyezett arany után kamatot fizet – bankárok – bankjegy
- bankjegykibocsátás monopóliuma: Bank of England Feltétele: költségvetés hiteligényének a finanszírozása

Az angol jegybank kialakulásának lépései

- 1694: Angol Bank (Bank of England) megalapítása 1,2 millió fontos alaptőke – a királyi kincstár felhalmozódott adóssága
- 1751: a költségvetés számláinak kezelése
- 1826: a betéti bankok nem bocsáthatnak ki jegyet London 65 mérföldes határán belül
- 1833: a kibocsátási monopólium egész Angliára érvényes
- 1844: Peel törvény

Currency iskola - Ricardo

- Kérdés: milyen kapcsolat legyen a nemesfémek és a pénzhelyettesek között?
- Csak az arany a pénz
- Egy pénzüintézet vagy állam csak annyi adósságlevelet bocsáthat ki, amekkora arany mennyiséggel rendelkezik
- A bankjegyek mennyiségét a jegybank tetszőlegesen alakíthatja
- A gazdaságban az infláció automatikusan megszűnik
- Az arany országból való ki- és beáramlása automatikusan egyensúlyba kerül
- 1844 Peel törvény (1857-ig)

Banking iskola - Took

- A pénzhelyettesítők, mivel betöltik a pénz funkcióit, ugyanolyan pénzek, mint az arany
- A forgalom által igényelt pénz mennyisége a fontos
- A pénzhelyettesítők aranyra való beváltásának lehetősége fontos

Aranystandard rendszer

- Első nemzetközi pénzrendszer (XIX. sz. második fele – I. Világháborúig) – aranyalapú rendszer; jellemzői:
  - az országon belüli pénzforgalomban az arany érme formájában közvetlenül funkcionált + pénzhelyettesek
  - az arany külföldre vitele és behozatala korlátlanul lehetséges
  - a pénzhelyettesek nemzetközi forgalma megengedett
- Nemzeti valutaárfolyamok stabilitása, alsó és felső aranypont közötti ingadozás

A pénz értéke

A pénzláb:

A pénz értékének meghatározása: a pénz egy egysége hány gramm aranyat tartalmaz

1 USD = 0,1 g arany

1 CHF = 0,01 g arany

1 HUF = 0,01 g arany

↓

1 USD = 10 CHF = 100 HUF

↓

1 üveg sör = 1 USD vagy 10 CHF vagy
100 HUF ⇒

⇒ Pénzláb: az árak mércéje

Mitől függ a pénzláb nagysága: tetszőleges

Pénzrontás lehetősége: a pénzláb megnyirbálása

Aranydeviza rendszer (1944-1971)

- II. világháború után a nemzetközi fizetési rendszer középpontja: a dollár – egyedüli aranyalapú (1 uncia = 35\$)
- A többi európai ország a \$-hoz kötötte valutája árfolyamát
- Csak a \$-t lehetett aranyra beváltani
- IMF, IBRD: a rendszer működésére és ellenőrzésére